

8. Орлова В.А. Повышение транспортного потенциала Украины на основе использования и развития транспортной системы: монография / В. А. Орлова, Н. Ю. Ткаченко, А.С. Маловичко. – Донецк: Дон- НУЭТ, 2012. – 204 с.
9. *Blaik P. Logistyka / P. Blaik.* – Warszawa, 1999. – 244 s.
10. *Broggi M. Logistik – was heist das eigentlich? / M. Broggi // Schweizerische Handelszeitung (SHZ).* – 1987. – № 4.
11. *Coyle J. Zarzadzanie Logistyczne / J. Coyle, E. Bardi, C. Langlay* – Warszawa : PFE, 2002. – 734 s.
12. *Christofer M. Logistyka i zarzadzanie lancuchem prodigy / M.Christofer* – Warszawa, 2000. – 273 s.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2014 р.

*

УДК 657.2:631.1

*А.І. БІЛЯР, аспірант**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вартісно-орієнтована модель облікового забезпечення стратегічного управління власністю

Постановка проблеми. Інституційне середовище, в якому нині функціонують українські суб'єкти агробізнесу, зумовлює потребу в системному розв'язанні проблеми капіталізації підприємств та підвищення їх інвестиційної привабливості для вирівнювання конкурентного середовища на ринку товарів, робіт (послуг) і фінансових ресурсів. Особливо гостро ця проблема стоїть перед малими й середніми агроформуваннями, які через відсутність концептуальних підходів до повномасштабного застосування обліково-оціночного інструментарію приречені на розв'язання проблем господарської діяльності виключно власними силами, без можливостей реалізації стратегії залучення інвестиційних та кредитних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях зарубіжних учених досить поширеною є концепція вартісно-орієнтованого управління, засновниками якої є А. Раппорт [1] та Б. Стюарт [2]. Дану концепцію розвивали Г. Арнольд [5], М. Девіз [5], П. Контез [3], Т. Копленд [4] В. Лазонік [6], Д. Мактагард [3], А. Холлер [7] й інші. Серед українських учених вартісно-орієнтованому управлінню свої праці

присвячували О.Є. Кузьмін [9], О.Г. Мендрул [11], Момот Т.В. [10], А.С. Мороз [9], Г.Й. Островська [8], Н.Ю. Подольчак [9], О.М. Сохацька [8], Р.В. Шуляр [9]. Проте зовсім невирішеним залишається питання підвищення капіталізації підприємств використання можливостей облікового забезпечення стратегічного управління власністю. А в контексті українського сільського господарства перспективи застосування таких інструментів раніше не досліджувалися.

Мета статті – обґрунтувати використання теоретико-прикладних і організаційно-методологічних напрямів реалізації Концептуальних засад, розбудови облікового сегмента стратегічного управління власністю, ґрунтуючись на теорії бухгалтерського обліку.

Перший з них передбачає розробку вартісно-орієнтованої моделі облікового забезпечення стратегічного управління власністю (далі – Модель). Мета такої Моделі полягає у посиленні інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, підвищенні їх фінансової стійкості через збільшення можливостей залучення фінансових ресурсів на фондових ринках.

Другий – організаційно-методичний – передбачає удосконалення порядків ідентифікації, оцінки, відображення в обліку та звітності балансоутворювальних капіталізованих активів.

* Науковий керівник – Т.М. Ковальчук, доктор економічних наук, професор.
© А.І. Біляр, 2015

Виклад основних результатів дослідження. Нами розроблено Модель, виходячи з таких послідовних кроків:

- 1) перевірка юридичних, облікових, звітних і податкових сторін діяльності сільськогосподарського підприємства;
- 2) аналіз виявлених невідповідностей та ризиків;
- 3) проведення ідентифікації й оцінки нових об'єктів обліку, приведення до справедливої вартості існуючих об'єктів обліку;
- 4) відображення результатів капіталізації балансоутворювальних об'єктів обліку у фінансовій і статистичній звітності;

5) представлення процесів капіталізації в Інформаційно-інвестиційному проспекті.

Перший етап Моделі – це «Перевірка» (рис. 1). Він включає огляд юридичних, облікових, звітних та податкових аспектів діяльності сільськогосподарського підприємства й охоплює впорядкування статутних і дозвільних документів, перевірку стану контрактно-договірних відносин, правовстановлюючих документів на об'єкти власності й фіксацію термінів чинності прав власності, користування, оренди таких об'єктів.

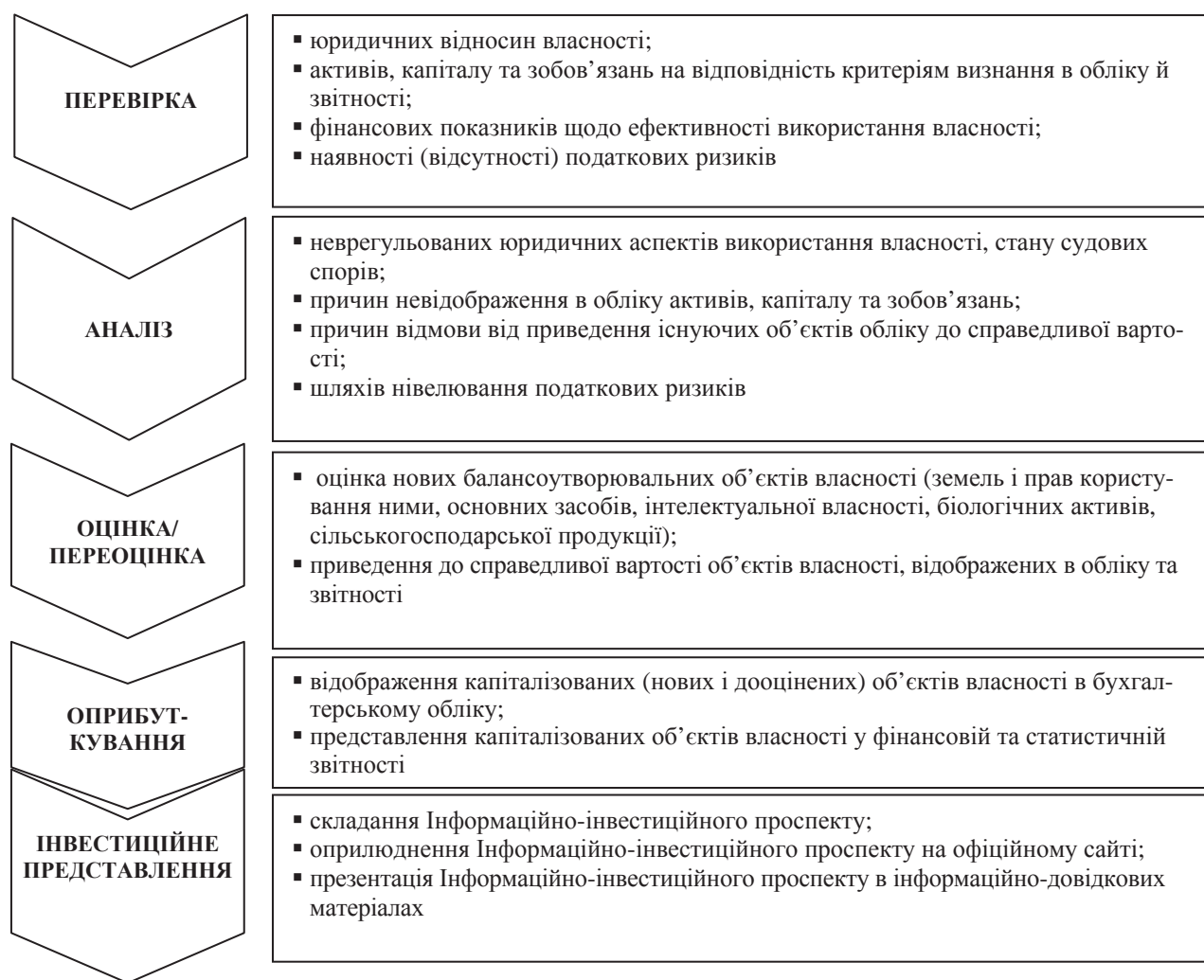

Рис. 1. Вартісно-орієнтована модель облікового забезпечення стратегічного управління власністю

Джерело: Запропоновано автором.

На першому етапі Моделі здійснюється також оцінка активів, капіталу та зобов'язань на відповідність критеріям визнання в обліку й звітності. Наступним кроком є перевірка фінансових показників щодо ефективності

використання власності за останні п'ять років. Цей крок передбачає аналіз фінансового стану за показниками майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності.

На другому етапі вартісно-орієнтованої моделі облікового забезпечення стратегічного управління власністю, який визначено як «Аналіз», передбачається вивчення юридичних, бухгалтерських і податкових аспектів діяльності сільськогосподарського підприємства.

Аналіз юридичних відносин підприємства охоплює вивчення причин існуючих не врегульованих контрактно-договірних відносин, огляд стану судових справ і невирішених спорів. На цьому етапі підприємству необхідно провести інвентаризацію активів, капіталу й зобов'язань, у процесі якої можна виявити невідображені в обліку та звітності балансоутворювальні активи, неоплачений капітал, прострочену дебіторську і кредиторську заборгованість.

Наступним кроком етапу «Аналіз» є вивчення причин відмови від приведення існуючих об'єктів обліку до справедливої вартості.

Заключний крок етапу «Аналіз» – це пошук шляхів нівелювання податкових ризиків, тобто недопущення прорахунків та помилок, які спричиняють втрати від застосування органами державної фіскальної служби штрафних санкцій.

Третім етапом вартісно-орієнтованої моделі облікового забезпечення стратегічного управління власністю буде «Оцінка/переоцінка».

На четвертому етапі Моделі («Оприбуткування») нові капіталізовані об'єкти власності й дооцінена вартість вже існуючих підлягають відображенню в бухгалтерському обліку та у фінансовій, статистичній і податковій звітності. Крім того, застосування справедливої вартості дооцінки й оприбуткування біологічних активів і сільськогосподарської продукції суттєво впливає на поліпшення показника EBITDA (від англ. Earnings before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) [12], який використовується інвесторами для проведення аналізу ефективності діяльності та оцінки інвестиційної привабливості підприємства.

Заключним етапом вартісно-орієнтованої моделі облікового забезпечення стратегіч-

ного управління власністю є складання, оприлюднення й презентація Інформаційно-інвестиційного проспекту, який розкриває найважливішу інформацію про діяльність підприємства.

Таким чином, поглиблення теоретико-прикладних підходів до облікового забезпечення реалізації стратегії капіталізації активів дало змогу запропонувати вартісно-орієнтовану модель облікового забезпечення реалізації стратегії підвищення інвестиційної привабливості власності, що спрямована на залучення фінансових ресурсів і посилення економічної безпеки підприємства.

Далі зупинимося на обґрунтуванні організаційно-методологічного напрямку реалізації Концептуальних засад розбудови облікового сегмента стратегічного управління власністю, що передбачає удосконалення порядків ідентифікації, оцінки, відображення в обліку та звітності балансоутворювальних капіталізованих активів. У звуженому трактуванні – це порядки капіталізації балансоутворювальних активів.

Головним балансоутворювальним об'єктом сільськогосподарських підприємств є вартість землі, яка використовується в різних правових режимах (власності, постійного користування, оренди, емфітевзису). Правові режими користування землями зумовлюють різні підходи до порядку капіталізації земель і прав користування ними:

1) аналіз строків правостановлювальних документів на земельні ділянки, укладення нових правочинів, набуття прав на нові земельні ділянки та реєстрація прав у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відповідно до порядку державної реєстрації прав № 868 [13];

2) експертна грошова оцінка земельних ділянок на праві власності (фінансової оренди) і прав користування ними відповідно до Закону України «Про оцінку земель» [14];

3) відображення в бухгалтерському обліку та звітності набутих прав на земельні ділянки, частки (паї) у порядку, визначеному стандартами бухгалтерського обліку;

4) проведення переоцінки земель і прав користування ними (рис. 2).

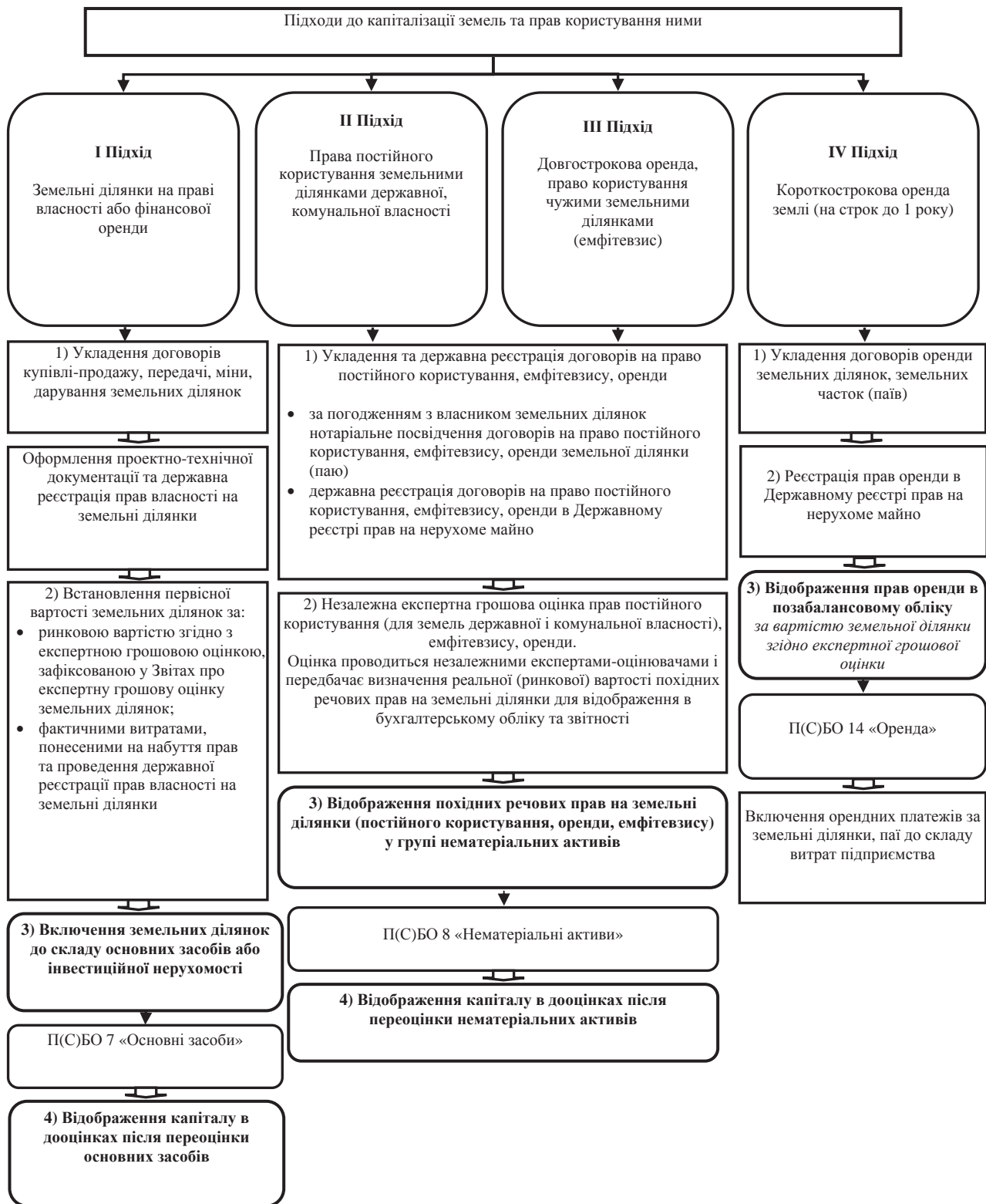

Рис. 2. Порядок капіталізації земель та прав користування ними в рамках реалізації стратегії підвищення інвестиційної привабливості

Джерело: Запропоновано автором.

Як видно з рисунка 2, на першому етапі порядку капіталізації земель і прав користування сільськогосподарському підприємству необхідно здійснити перевірку всіх правочинів на земельні ділянки, земельні частки

(паї). Цю роботу слід провести в рамках щорічної інвентаризації активів відповідно до Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-

матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків № 69 [15].

На другому етапі порядку капіталізації земель і прав користування сільськогосподарському підприємству пропонується провести суцільну експертну грошову оцінку земельних ділянок на праві власності (фінансової оренди) та оцінку прав користування ними.

Для цілей відображення земель і прав користування ними у бухгалтерському обліку й звітності доцільно виділити чотири підходи: включення до балансової групи основних засобів земель на праві власності та фінансової оренди, включення до балансової групи нематеріальних активів земель на праві користування більше одного року (постійного користування, емфітевзису, оренди), включення до позабалансової групи необоротних активів земель короткострокової оренди (на строк менше одного року). Власне, в такій послідовності логічно формувати інформацію в запропонованій Інвентарній відомості земель і прав користування ними.

У бухгалтерському обліку відображаються земельні ділянки, які сформовані та зареєстровані в Національній кадастровій системі відповідно до Закону України «Про Державний земельний кадастр» [16] і Порядку ведення Державного земельного кадастру № 1051 [17].

Заключним (четвертим) етапом порядку капіталізації земель і прав користування ними є переоцінка таких об'єктів власності за результатами експертної оцінки. На наше переконання, переоцінці повинні підлягати всі об'єкти землекористування незалежно від суттєвості відхилення їх залишкової вартості від справедливої.

Не менш важливим балансоутворювальним об'єктом сільськогосподарських підприємств є основні засоби. Відповідно до п. 31 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» після визнання активом об'єкт основних засобів (справедливу вартість якого можна достовірно оцінити) слід обліковувати за переоціненою сумою, яка є його справедливою вартістю на дату переоцінки мінус будь-яка подальша накопичена амортизація й подальші накопичені збитки від зменшення корисності. Переоцінки

слід проводити регулярно, щоб балансова вартість суттєво не відрізнялася від тієї, що була б визначена із застосуванням справедливої вартості на кінець звітного періоду. Виходячи з міжнародної практики, пропонуємо такий порядок капіталізації основних засобів, який включає чотири послідовні етапи: «Огляд», «Аналіз», «Приведення до справедливої вартості», «Облік і звітність».

На першому етапі порядку капіталізації основних засобів сільськогосподарському підприємству необхідно провести інвентаризацію, в процесі якої здійснити перевірку фактичної наявності об'єктів основних засобів, дотримання умов зберігання та правил технічної експлуатації, технічних параметрів і технічного стану, наявності неоприбутованих об'єктів, причин виявлених невідповідностей.

На другому етапі необхідно проаналізувати відповідність об'єктів критеріям визнання активів у групі основних засобів.

Третій етап – це оцінка неоприбутованих об'єктів основних засобів та переоцінка об'єктів, відображених в обліку. Оцінка (переоцінка) здійснюється суб'єктами оціночної діяльності відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [18].

Заключним етапом порядку капіталізації основних засобів є представлення в бухгалтерському обліку й звітності результатів інвентаризації, переоцінки основних засобів і здійснених капітальних вкладень.

Подальшому розгляду підлягає запропонований у рамках організаційно-методологічного напрямку реалізації Концептуальних засад розбудови облікового сегмента стратегічного управління власністю порядок капіталізації об'єктів інтелектуальної власності. На необхідності капіталізації об'єктів інтелектуальної власності акцентуємо увагу, тому що такі нематеріальні активи, як торгові марки (бренди) слід визнати потужним діловим активом, здатним приносити економічні вигоди власникам у вигляді платежів роялті, франчайзі. Торгові марки (бренди) забезпечують можливість ідентифікації товарів (послуг) і стимулюють попит на них, а отже, прямо впливають на вартість сільськогосподарського підприємства в цілому. Про-

те слід зазначити, що нині можливості підвищення вартості аграрного бізнесу за рахунок капіталізації об'єктів інтелектуальної власності використані не повністю. Тому пропонуємо порядок капіталізації об'єктів інтелектуальної власності за чотирма етапами: «Перевірка», «Аналіз», «Оцінка/переоцінка», «Відображення в обліку і звітності».

На першому етапі необхідно проводити інвентаризацію фактичної наявності невиявлених об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ), перевірку своєчасності розрахунків за ліцензійними угодами на використання ОІВ та перевірку повноти обліку витрат на розробки ОІВ. Для підтвердження витрат, понесених на розробки ОІВ, у сільськогоспо-

дарському підприємстві повинна зберігатися вся проектно-кошторисна документація.

Другий етап повинен охопити аналіз причин невідображення в обліку ОІВ і відповідності виявлених об'єктів критеріям визнання активів у групі нематеріальних активів. Пропонуємо спрощений підхід до аналізу відповідності критеріям визнання ОІВ (рис. 3).

Аналізу підлягають також правостановлювальні документи на об'єкти інтелектуальної власності. Це свідоцтва на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), патенти на сорти рослин (на промислові зразки, на корисні зразки), авторські свідоцтва. При цьому слід пам'ятати про те, що права на ОІВ посвідчуються правостановлювальними документами, виданими Державним департаментом інтелектуальної власності.

Рис. 3. Спрощений підхід до аналізу відповідності критеріям визнання ОІВ

Джерело: Запропоновано автором.

На третьому етапі необхідно визначити первісну вартість ОІВ й провести їхню переоцінку за результатами незалежної експертної грошової оцінки, відображеної у Звіті з оцінки.

Четвертий етап порядку капіталізації об'єктів інтелектуальної власності потребує представлення в бухгалтерському обліку ОІВ у групі нематеріальних активів, складання запропонованого Реєстру ОІВ і відображення ОІВ у звітності.

Наступними активами, які пропонується капіталізувати, є біологічні активи та сільськогосподарська продукція, які слід визнати важливими об'єктами «живої» економіки. Оцінка вартості таких активів за справедливою вартістю сприятиме реалізації стратегії підвищення інвестиційної привабливості,

оскільки вони мають значну частку серед об'єктів власності сільськогосподарських підприємств.

На першому етапі порядку капіталізації біологічних активів та сільськогосподарської продукції («Інвентаризація») сільськогосподарському підприємству необхідно перевірити фактичний стан незавершеного виробництва й залишків сільськогосподарської продукції, а також показники якості поточних біологічних активів і сільськогосподарської продукції, оцінити терміни введення в експлуатацію незрілих біологічних активів.

Другий етап («Аналіз») повинен включати комплексний аналіз відповідності біологічних активів і сільськогосподарської продукції критеріям визнання, аналіз ефективності експлуатації довгострокових біологіч-

них активів (основне стадо, багаторічні насадження) й аналіз виробничо-фінансових показників діяльності за останні п'ять років.

Результатом третього етапу («Приведення до справедливої вартості») повинно стати оформлення і затвердження Наказу про створення й організацію роботи Комісії з оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції. В такому Наказі необхідно чітко визначити функції комісії з оцінки:

моніторинг ринкових цін на біологічні активи та сільськогосподарську продукцію (ціни оптових ринків, прайси, інформаційні матеріали, накази Мінагрополітики України й Кабінету Міністрів України);

оцінка біологічних активів та сільськогосподарської продукції;

оформлення Актів визначення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції;

систематизація даних про ринкові ціни, Актів оцінки та організація зберігання інформації;

переоцінка біологічних активів на кожну дату складання звітності.

Завершальним (четвертим) етапом порядку капіталізації біологічних активів і сільськогосподарської продукції («Облікова і звітна інформація») є представлення в бухгалтерському обліку інформації про первісне визнання біологічних активів та сільськогосподарської продукції, відображення в бухгалтерському обліку змін вартості біологічних активів на кожну звітну дату й предста-

влення результатів первісного визнання і переоцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції у звітності.

Висновки. В рамках теоретико-прикладного напрямку реалізації Концептуальних засад розбудови облікового сегмента стратегічного управління власністю запропоновано вартісно-орієнтовану модель облікового забезпечення стратегічного управління власністю. Модель розв'язує проблему залучення фінансових ресурсів і посилення економічної безпеки підприємства та аграрної галузі в цілому в умовах дії Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Реалізація Моделі передбачає п'ять послідовних кроків, які охоплюють перевірку юридичних, обліково-звітних і податкових аспектів діяльності сільськогосподарського підприємства; проведення ідентифікації й оцінки нових об'єктів обліку, приведення до справедливої вартості існуючих об'єктів обліку; відображення результатів капіталізації балансоутворювальних об'єктів обліку у фінансовій і статистичній звітності; представлення процесів капіталізації в Інформаційно-інвестиційному проспекті.

Розроблена Модель не тільки розвиває постулат інституціональної теорії про те, що бухгалтерський облік забезпечує керованість соціально-економічних просторів [19, с. 242], але й може стати основою для затвердження галузевої облікової політики, спрямованої на підвищення безпеки аграрної галузі.

Список використаних джерел

1. *Rappaport A.* Creating shareholder value : The new standard for business performance, New York / A. Rappaport. — N. Y. : The FreePress, 1998. — 205p.
2. *Stewart G. Bennet.* The Quest For Value: the EVA Management Guide. — New York: Harper Business, 1991. — 738 p.
3. *McTaggart J., Kontes P., Mankins M.* The Value Imperative : Managing for Superior Shareholder Returns. — NY. : The Free Press, 1994. — 367 p.
4. *Copland T.* Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies / T. Copland, T. Koller, J. Murrin. — N.Y. : John Wiley&Sons, 1995.
5. *Arnold G., Davies M.* Value-Based Management : Context and Application. - John Wiley & Sons : Chichester, UK, 2000. — 384 p.
6. *Lazonick, William; Mary O'Sullivan* (2 December 2010). "Maximizing shareholder value: a new ideology for corporate governance". *Economy and Society* 29 (1): 13–35.
7. *Anett Holler.* New Metrics for Value Based Management / A. Holler. — Dissertation European Business School, OestrichWinkel, 2009. — 209 p.
8. *Сохацька О.М.* Інтеграція Balanced Scorecard в систему управління вартістю організації / О.М. Сохацька, Г.Й. Островська. — Коммунальное хозяйство городов. — 2008. — Вып. 85: Серия: Экономические науки [Текст]. — К. : Техніка, 2008. — 448 с. — С. 120-132.
9. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова систем менеджменту / О.Є. Кузьмін, А.С. Мороз, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр. — Львів: Львівська політехніка, 2005. — 336 с.
10. *Момот Т.В.* Вартісно-орієнтоване корпоративне управління від теорії до практичного впровадження / Т.В. Момот. — Х. : ХНАМГ. — 2006. — 380 с.

11. Мендрул О.Г. Індикатори фінансового стану вітчизняних промислових підприємств / О.Г. Мендрул // Державний інформ. бюл. про приватизацію. – 2000. – №11. – С.75-79.
12. EBITDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/EBITDA>.
13. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2013 року № 868 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2013. – 2014.
14. Про оцінку земель: Закон України від 11 груд. 2003 року № 1378-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2003 – 2014.
15. Про Інструкцію по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків: наказ Міністерства фінансів України від 11 серп. 1994 року № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 1997 – 2014.
16. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07 лип. 2011 року № 3613-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2011 – 2014.
17. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2012 року № 1051 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2012 – 2014.
18. Про оцінку майна, майнових прав і професійну оцінку діяльність в Україні: Закон України від 12 лип. 2001 року № 2658-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2001. – 2014.
19. Жук В.Н. Основы институциональной теории бухгалтерского учета [Текст]: моногр. / В.Н. Жук. – К.: «Аграрна наука», 2013. – 408 с.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2014 р.

*

УДК 330.111.62

*Р.В. ЗАЯЦЬ, аспірант**

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Теоретичні аспекти еволюції відносин власності

Постановка проблеми. Поняття власності та похідні від нього економічні категорії здавна викликали гострі наукові й політичні дискусії. Прихильники різних напрямів суспільного розвитку часто відстоюють діаметрально протилежні позиції щодо власності – від необхідності беззаперечного гарантування права приватної власності до повної відмови від неї.

Враховуючи, що наразі українські суспільні інституції ще тільки трансформуються у напрямі ринкових засад функціонування економіки, вивчення теоретичних основ еволюції відносин власності є необхідною передумовою такої трансформації та фактором поширення в українському суспільстві світоглядних основ економічної свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХ та на початку ХХІ століть найбільший вклад у вивчення відносин власності

внесли Л. Мізес, Ф. Хайек, А. Алчіан, Г. Демсец, Р. Коуз, Е. де Сото, Т. Бетелл, Т. Еггертсон, Р. Нельсон, П. Сорокін, Л. Петражицький, інші західні й вітчизняні вчені [3, 4, 11, 17, 18, 22-26, 28-30].

Їхні роботи ґрунтуються на інтелектуальному спадку багатьох століть – від філософів древнього світу до досліджень безпосередніх попередників стосовно суті та змісту власності [2, 9, 10, 13, 15, 16, 19-21, 27].

Проблемні аспекти еволюції відносин власності висвітлені також у роботах українських економістів А. Гальчинського, П. Гайдуцького, А. Гриценка, І. Лазні, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, О. Онищенко, П. Саблука, М. Федорова, В. Юрчишина й багатьох інших науковців, які досліджували напрями трансформації вітчизняної економіки до ринкових відносин [1, 6-8, 12, 14].

Разом із тим, нерозв'язаними залишаються ряд теоретичних проблем стосовно того, як і за яких умов відносини власності забезпечують порівняно вищий рівень розвитку продуктивних сил, вищу продуктивність по-

* Науковий керівник – М.Й. Малік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© Р.В. Заяць, 2015